

RAMON TURRÓ FILÒSOF

SÁNCHEZ RIPOLLÈS, Josep Maria

RESUM: Dades sobre el pensament de Ramon Turró (1854-1926). Influències. Possible influència de Llorens i Barba. Referència a algunes de les seves obres. "El Mètode Objectiu". La Societat Catalana de Filosofia. La seva formació originària com a biòleg. Els Orígens del coneixement. La disciplina mental. Altres obres i aspectes.

Paraules clau: "Ramon Turró, ideari". "El Mètode Objectiu" "La disciplina mental" "Orígens del coneixement".

RESUMEN: Datos sobre algunos aspectos del ideario de Ramón Turró (1854-1926). Influencias. Posible influencia de Llorens i Barba. Referencia de algunas de sus obras. "El Método objetivo". La Sociedad Catalana de Filosofía. Su formación originaria como biólogo. Los Orígenes del Conocimiento. La disciplina mental. Otras obras y aspectos.

Palabras clave: "Ramón Turró, ideario" "El método objetivo" "La disciplina mental" "Orígenes del conocimiento".

*

El doctor Ramon Turró (1854-1926) connectà amb la tradició de l'Escola de Filosofia de Cervera quan, cap al tard de la seva vida, sentí feliçment la passió per la filosofia.

Recordem que en temps de Turró, fruit de l'escola de filosofia de Llorens i Barba (1820-1872), s'hi respirava en filosofia un aire ple d'esperit pràctic, que defensava l'aplicació del sentit comú als problemes plantejats. L'any 1916 Turró escrigué un treball titulat *El Mètode Objectiu*, el qual fou publicat a la Revue Philosophique, que dirigia a París el gran psicòleg Th. Ribot. Es tingueren mútua simpatia aquests dos savis? El francès sempre s'havia lamentat de no ésser, a més de psicòleg, metge.

L'obra de Turró a què ens referim està estructurada en dos capítols i comença així: *Ens és suficient un examen interior per a comprendre que no ens cal cap coneixement d'anatomia ni de fisiologia del sistema nerviós per a tenir esment dels fenòmens que s'acompleixen a la consciència.* Som davant una bona presentació; ho ha dit ja tot ; és

un filòsof de Cervera de cap a peus, mostrant-se partidari de la introspecció, la qual considera tan vàlida com qualsevol altre mètode per a examinar la consciència.

Per què els fenòmens psíquics són el que són? Per què es succeeixen els uns als altres seguint un cert ordre? Turró creu poder contestar aquestes preguntes i deslliurar els psiquisme de les seves condicions causals, de la mateixa manera que fan el físic, el químic o el fisiòleg en els seus camps d'estudi. Es pregunta també sobre la relació del fet psíquic amb el fisiològic i afegeix el que segueix: *En la nostra temptativa per contestar no tenim la pretensió de renovar les tesis del materialisme*. Ell diferencia subtilment l'element psíquic del fisiològic; creu que hi passa el mateix que amb la llum, la qual és inseparable del medi que travessa, sense que hom pugui dir que siguin idèntics. El pensament suposa l'existència d'una base fisiològica; també la consciència, l'expressió més acabada de la vida psíquica s'hi basaria. El temps i el progrés humà –n'està convençut– seran capaços un dia d'ajudar-nos a comprendre millor la relació entre la psicologia i la fisiologia. La petjada de Llorens i Barba s'hi deixa endevinar. Aquest metafísic fonamentava la filosofia en la capacitat d'analitzar la pròpia consciència.

Per arribar al que pretenia, Turró confia en els sentits: és un escolàstic acabat. Els sentits són els que ens posen en contacte amb la realitat del món, que és innegable. L'experimentació i la comprovació científiques s'hi recolzen. L'enemic d'aquest concepte ha estat sempre el subjectivisme, que Turró enumera ja en l'obra de Descartes i en la de Kant. L'objectivitat dels sentits: *l'enteniment no coneix de l'objecte res que no li sia donat extrínsecament; el coneixement no és una invenció de la ment o una creació subjectiva*. No pot estar Turró més d'acord amb Sant Tomàs. La certesa científica provindria de l'experiència sensorial, que –per a Turró– és infal·lible. La *fam*, estudiada per ell en una altra obra tampoc no falla, és un sentit també.

Turró era, a més d'escolàstic, positivista. Potser més el Turró biòleg que el filòsof. La ingenuïtat del positivisme fou creure exclusivament en la *inducció*, que podem anar a observar un fenomen sense cap idea prèvia. Karl Popper fou el primer a insistir a mitjans segle XX que la ciència no funciona d'aquesta manera: quan el científic es posa a investigar, ho fa amb una idea determinada fixa a la seva ment, i tracta de veure si aquesta hipòtesi seva es comprova com a provisionalment vertadera a través de l'experimentació i de l'observació. Però en temps de Turró d'això no se sabia gran cosa; tothom era positivista.

El filòsof manresà Jaume Serra Hunter, que coneixia Turró, ens el descriu com a seguidor –si més no, com a unit per tradició– de Xavier Llorens i Barba, home molt intel·ligent i sensible, que havia nascut a Vilafranca del Penedès l'any 1820. A través d'aquest filòsof degué conèixer Turró el tomisme, monumental sistema filosòfic creat per Sant Tomàs.

Llorens i Barba fou professor de metafísica a la Facultat de Filosofia de Barcelona. Quan morí, Turró tenia 18 anys. Tot amb tot, els apunts confegits pel mestre i que a la seva mort van ser zelosament custodiats per Milà i Fontanals van ser publicats més tard en tres toms sota el títol *Lecciones de Filosofía*. Aquesta obra la degué tenir Turró a l'abast. No era més que el que escoltà, de la boca de Llorens, don Marcelino Menéndez Pelayo.

Llorens i Barba començava a filosofar observant-se i experimentant-se ell mateix. Això és exactament el féu Turró. Llorens deia: *El mètode que hem de fer servir en filosofia suposa un treball psicològic continuat*. I en una altra publicació titulada “Resumen de un curso” afegeix: *Per aquest motiu el nosce te ipsum és el precepte fonamental de la filosofia*. Turró hi begué i de forma abundosa. La seva filosofia és la del sentit comú també, com a l'escola escocesa i com a Cervera. No era aquesta una filosofia ingènua, ni molt menys. Els filòsofs més il·lustres de Cervera havien contactat amb Ramon Llull a través de Lluís Vives.

D'aquí ve la preferència que donaven a l'observació psicològica. Turró hi connectà també. Quan hom llegeix les idees de qui fou mestre dels filòsofs de Barcelona, em refereixo a Ramon Martí d'Eixalà (1808-1857), que s'havia format a Cervera, se n'adona més clarament. Desconfiant de les idees *a priori*, analitzava d'entrada els fets psicològics, tot fent de la consciència el centre del seu raonament. Creia fermament que hi trobava una base sòlida per acostar-se a la veritat. Com Turró, admirava Sant Tomàs, tot menystenint el kantisme –igual que ho féu Turró. Les idees, deia Martí d'Eixalà, tenen el seu origen en les sensacions. És el que repetí Turró.

El doctor Turró fundà en 1923, junt amb Serra Hunter –catedràtic d'Història de la Filosofia– i Tomàs Carreres i Artau, la *Societat Catalana de Filosofia*, la qual publicava regularment uns *Anuaris*. En el primer Turró hi deixà un estudi introductori sobre l'esperit que havia de tenir aquella societat. S'hi va publicar també en el de 1923 el treball que havia servit a Llorens i Barba per a guanyar les oposicions a càtedra l'any 1847. Es titulava *De la unidad de la Filosofía*. Es aquesta una mostra més de l'estima que Turró li tenia. Aquesta societat ja havia tingut un precedent el segle anterior: alguns alumnes de Cervera, com Joaquim Llaró i Ignasi Sanpots, van fundar a Barcelona l'11 de juliol de 1815 la *Sociedad Filosófica*, la qual va tenir una vida molt curta –es dissolgué en 1821. La volgué recuperar Turró? Tot fa pensar que sí.

D'altra banda, si considerem l'obra de Jaume Balmes (1810-1848), encara comprenem millor la de Turró. Balmes admirava Sant Tomàs. Dedicà el primer llibre de la seva *Filosofía Fundamental* a estudiar “la certesa”. Hi va atacar Kant i hi defensà l'instint intel·lectual com a instrument capaç de dur-nos a la veritat. Al primer Anuari, Turró, posant de manifest un cop més la seva gran obsessió –l'origen del coneixement–, hi diu el següent: *Hereus*

de la filosofia grega, venim forçats a creure que els objectes són donats en forma d'imatges, que en són la representació veritable; no és l'enteniment qui fixa llur forma i dimensions o llur duració, ni els dóna una realitat: les pren com són, i com les pren les comprèn, sense portar-hi res de part seva més que la comprensió mateixa.

Turró s'acostà tard a la filosofia. La seva mentalitat estava estructurada per altres disciplines. Amb quina passió visqué la immunologia! Sortia sovint de la seu de l'Acadèmia del carrer de la Portaferrissa discutint-ne en veu alta amb August Pi i Suñer i amb altres alumnes seus. Ara, passats ja la seixantena, volia introduir l'escola catalana de filosofia en el nou món de la ciència. Un positivista que fa l'ullet als escolàstics. A les acaballes del segle XIX, l'escolàstica havia ressorgit a la península com a remei contra el krausisme, que tanta confusió havia portat a les aules. Hom tornà a buscar l'ideal d'unir una filosofia antiga amb altra de nova. Era una actitud molt típica de l'Escola de Cervera. El jesuïta José Mendive, mort en 1906, escrivia llavors cursos didàctics d'escolàstica. Dos anys abans havia traspassat el seu deixeble Juan José Urraburu, el qual entre 1890 i 1900 deixà publicats vuit gruixuts volums que constitueixen el més dilatat monument literari modern mai dedicat a l'escolàstica a Espanya. S'hi trasllueix també un coneixement més que remarcable de la ciència moderna. Uns pocs anys abans –en 1883– s'havia publicat la *Introducción a la Filosofía*, del canonge de Solsona, Antoni Comellas, el qual fou un escolàstic molt original i a més autodidacta, tocat per Balmes i l'ambient doctrinal que aquest últim havia creat a Vic. Llegí Turró aquests autors? És molt possible. El subtítol de l'obra de Comellas, *Doctrina sobre la direcció al ideal de la ciencia*, degué ser molt temptador per a Turró.

En aquell final de segle havia ressonat pertot arreu la consigna: *¡tornem a l'escolàstica!* Eren els anys en què Turró començava a interessar-se per la filosofia. Una forta polèmica abraçava Europa. Com sol passar sempre, quan s'arrasa amb un moviment intel·lectual, sobre el terreny queden sufocades algunes tendències valuoses que eren en període de germinació. Davant de tanta inseguretad filosòfica, Europa es replegà aleshores, i se n'anà a refugiar-se dins un sistema que era molt seu i que tenia molts anys de volada. Des de Roma, Alemanya, i Bèlgica, a glopades, ens anà arribant la vella filosofia tomista.

El doctor. Turró rebé aleshores per segona vegada aquesta influència. Per això fou un antikantià furibund; el subjectivisme de Kant li desplaïa fortament. A més a més, alguns escolàstics espanyols de la seva època eren psicòlegs experimentals: sobretot Arnaiz, Barbado, i Palmès. Els *Elementos de Psicología fundada en la experiencia* de Marcelino Arnaiz són de 1914. Turró els degué conèixer. Al *Mètode Objectiu* cita, però, més aviat pocs filòsofs. Esmenta de passada Buffon; demostra haver llegit les obres d'Ebbinhaus i de Fechner, el gegant de la psicofísica. Turró diu a la seva obra que aquest últim considerava que la diferència entre el que és físic del que és psíquic depèn del punt

d'observació en què ens col·loquem. I afegia Turró: *pensar amb el cervell i concebre el cervell pensant és veure el pensament per dintre o per fora; és talment com quan nosaltres mirem un objecte buit: per dintre és còncav, per fora és convex, i sempre és el mateix objecte.*

Al Turró li semblà, però, molt fosca i intel·ligible la conclusió que féu W. Ostwald quan afirmà que, donat que el treball de pensar va lligat a un consum d'energia, no hi hauria cap dificultat per a poder concebre el pensar energèticament, igual que es fa amb els altres fenòmens naturals. Deixem parlar Turró: *W. Ostwald pretén que sobre aquest punt sofrim la influència d'una concepció falsa que ens ve de Plató, en virtut de la qual establim una distinció fonamental entre vida mental i vida física. Ara bé, aquesta concepció no ens ve de Plató; no és una concepció; és l'expressió d'un fet empíric, la qualitat del qual hom no té dret a refusar. El que realment es presta a confusió és no diferenciar la condició fisiològica del fenomen psíquic condicionat (...). Entre els fenòmens fisiològics, que es desenrotllen en la intimitat de la substància nerviosa, i els fenòmens psíquics que sorgeixen simultàniament en la consciència, W. James creu que no hi ha sinó un simple paral·lelisme. En el capítol VI dels seus "Principis de Psicologia" desenvolupa amplament aquesta tesi.*

Ramon Turró és un biòleg que es posà en un moment determinat de la seva vida a filosofar. Se li coneix el punt de partença. Els seus conceptes llisquen fàcilment cap a la biologia: *Quan L. Pasteur trobà determinada bactèria en la sang dels animals carbuncosos, degué pensar que era una coincidència. La sospita d'una connexió causal vingué després (...). Així també no és possible de pensar en una successió determinada entre la reacció fisiològica i el fenomen psicològic subsegüent sense que per endavant l'observació empírica no hagi acumulat un nombre enorme de fets, dels quals resulta evident que aquest fenomen és la conseqüència d'aquella reacció.* Es planteja d'alguna manera Turró el problema de la inducció, base del positivisme, en el qual ell hi era immers, i que tant de bé va proporcionar a la ciència, malgrat saber ara que és una ingenuïtat defensar-lo. Per moltes vegades –digué en ple segle XVIII Hume– que veiem que els corbs són negres, no tenim cap garantia de no poder trobar-ne un dia un de blanc. Del positivisme, Popper se n'ocupà a bastament en la seva obra, carregant-se definitivament les tesis neopositivistes del Cercle de Viena. Aquesta exposició que hem fet unes línies més amunt, l'acabà Turró així: *No concebem la possibilitat de la més lleugera variació del fenomen psíquic sense que no sigui condicionada per una variació fisiològica anterior, tal com el físic no coneix modificació del so que no vagi precedida d'una modificació del moviment vibratori.*

En un altre moment es recolza sobre l'autoritat de W. James, que –segons Turró– amb la seva tesi del paral·lelisme aplanava totes les dificultats. Anant per camins paral·lels, el

psicòleg i el fisiòleg podien investigar lliurement, sense interferències mútues. Ara bé: Turró s'adonà que James en realitat el que feia era suprimir les dificultats enlloc de resoldre-les: mentre observem –deia– els fenòmens que es descabdellen en la consciència, no tenim la menor sospita del treball que s'acompleix en el sensor. Els sentits l'entusiasmen, com a fidel escolàstic; són la font de tot el que penetra dintre de la nostra consciència: *Si verifiquem objectivament que quan es modifica l'estat del sensori també es modifica l'estat psíquic del subjecte, la independència de la consciència respecte als sentits ens sembla il·lusòria.*

Quant al mecanisme com es produeix el fenomen sensorial, escrigué el següent a l'obra "El Mètode Objectiu": *No és sense motiu que J. Pavlov ha dit que els fisiòlegs es detenen al llindar del problema com si temessin de passar-lo (...). Així hom parla de centres òptics, sense preocupar-se d'investigar el mode com la funció visual es desenrotlla genèticament, com si això fos afer de l'ànima i no la resultant d'un mecanisme fisiològic (...). Les causes d'una semblant reserva són fàcils d'endevinar. D'aquests mecanismes funcionals neixen els fenòmens psíquics.* Creu Turró que qui millor ha resolt aquest problema fou W. Bechterew. Diu que, segons aquest autor, els processos fisiològics que tenen lloc als centres superiors del sistema nerviós constitueixen la base de la vida psíquica, la qual és definida per ell com un procés d'una enorme complexitat. En els reflexes neuropsíquics, la direcció del corrent s'hi veu modificada per l'excitació anterior, que hi ha deixat el seu solc: és el que es denomina "experiència personal". Turró creia que el savi rus Pavlov s'havia detingut en el camí de recerca que menava a comprendre com el fisiològic imposa el psíquic. Caldrà temps, pensava, perquè el progrés hi faci arribar l'home a entendre-ho.

El doctor Turró fou un filòsof de la seva època, de cap a peus. En 1917 dirigí un curs a l'aula de la Societat Catalana de Biologia que es titulava *Filosofia Crítica*, el qual va ser publicat l'any següent i traduït al castellà per G. Miró. Dividí el curs en vuit lliçons. La cinquena, sisena, i setena les dedicà a la "superació de les apories kantianes" per mitjà d'una epistemologia de base psicomotora i tròfica. I és que la teoria subjectiva del coneixement del gran filòsof el treia de polleguera. Segons Kant, només quan unim objecte i sensació hi pot haver coneixement. Però: com podem estar segurs que l'objecte conegut no és pas un mer estat mental? Pel sentit comú, respongueren sempre Balmes i Llorens i Barba. Turró, que entrà dins de la filosofia carregat de positivisme, vol recolzar-se en quelcom de psicofisiològic: els sentits. Aquests òrgans ens donen proves que l'objecte és en l'espai; des que naixem i abans, l'instint tròfic (la fam) obliga el fetus a explorar el món per a poder sobreviure.

En l'homenatge que li va retre a Turró l'Institut d'Estudis Catalans (1950), Manuel Rosés Lacoigne digué des de Buenos Aires que l'obra de Turró despertà moltes crítiques i

també elogis. Es va dir que no tenia originalitat i fins i tot que manqués d'educació filosòfica, havent dit algú que la seva obra era “una doctrina metafísica del coneixement argumentada amb retòrica i química elementals”. Rosés, però, des de 1936 no va parar de dir que la filiació filosòfica de Turró procedia de Kant, Hume, Berkeley i Müller. S'oblidà, al meu entendre, de l'Escola de Cervera, de Llorens i Barba, de Milà i Fontanals. En alguna ocasió, Turró es referí a Balmes, com ara el seu estudi “Criteriologia de Jaime Balmes” (Arxius de l'Institut de Ciències. 1912), fet que implica conèixer l'obra dels esmentats autors i els escolàstics en general. Sobre l'escolàstica publicà Turró “La intuición sensible según la doctrina escolástica y la percepción óptica de Helmholtz” a la revista *Cultura Española* (vol. XVI; nov. 1909).

Ramon Turró fou un gran filòsof, dins les limitacions del seu temps, marcat, això sí, per la seva formació científica prèvia. El seu *Orígens del coneixement* fou traduït a l'alemany el 1911 –un any abans de la publicació en català– amb el títol “Ursprünge der Erkenntnis”; al francès el 1914; al castellà el 1921 (amb un prefaci de D. Miguel de Unamuno); i a l'italià el 1949.

Del conjunt de temes que solia tocar la filosofia del seu temps (psicologia, teoria del coneixement, metafísica, moral), l'únic que no va abordar Turró fou l'últim. El va fregar a *La disciplina mental*, que traduí al català Leandre Cervera. Hi va dir: *Amb el pretext que la moral no havia d'inspirar-se en principis religiosos, perquè això eren preocupacions de la vellúria, hom procedí a crear una moral universal sense preceptiva i, mentre hom cercava els principis de raó damunt els quals pogués recolzar-la, s'anaven esborrant de la consciència humana les nocions del bé i del mal, i hom mesurava amb la mateixa mesura les entremaliadures dels eixerits i la caritat sublim d'aquell que sap sacrificar-se pel proïsme.*

Ja hem dit que el subjectivisme de Kant l'enfurismava; no sabia avenir-se que pogués afirmar que les sensacions es transformen en coneixement perquè la natura de l'objecte s'adapta a la intel·ligència. Turró, positivista consumat, creia que el coneixement s'obté a través de l'experiència. Quan en 1923 publicà *La disciplina mental*, discurs llegit a Salamanca en el seu nom pel doctor Marañón davant dels congressistes de la “Asociación Española para el progreso de las ciencias”, Turró ja no veia tan clar aquest tema. Li passà el mateix que als neopositivistes de l'Escola de Viena quan van veure les conseqüències de l'arribada de Hitler al poder.

En el cas de Turró, la crisi li vingué de la primera postguerra europea. Ja no tornà a dir amb la mateixa seguretat d'abans: *en la materia viva y en la inerte se exhiben fenómenos muy diferentes, aunque se presienta que en el fondo sean idénticos; lo que verdaderamente tienen en común es que unos y otros no aparecen por obra y virtud de esas*

milagrosas causas primeras que se invocan. Al final de la seva vida, deia A. Cardoner i Planas, Turró s'adonà que la posició que havia adoptat fins aleshores tenia mancances, i com a conseqüència buscà llavors el criteri de certesa no pas en l'experiència individual, sinó en els coneixements impersonals, invariables i universals. El criteri de certesa. Qüestió difícil. Els teòrics de la ciència de mitjans segle XX, Karl Popper i Thomas Kuhn, cregueren delimitar-lo, sense posar-se mai d'acord entre ells. Coneixem la realitat a través d'hipòtesis prèvies que les exposem a la falsació experimental, deia Popper. Què hauria dit Turró davant aital afirmació? Sigui com sigui, el Turró vell no pensava igual que abans. Al discurs de Salamanca digué: *Tots reconeixem que el pensament és lliure, i ens repugna que es posin traves a la seva lliure expansió. Avui ningú no demanaria a Galileu la retracció que en altre temps li fou exigida. Els ànims s'han asserenat i els camins han estat declarats lliures per a tothom; pertot arreu hom ha posat el senyal de via lliure. Ben mirat, no podia ésser altrament, puix que quan Déu infongué al sensori humà la intel·ligència, no ho féu certament perquè l'home corregís la seva obra cabdal, limitant l'ús natural de les seves funcions en allò que més li convingués; ja tingué cura d'ençegar-lo davant l'inescrutable i de confiar a la gràcia i a la fe la missió d'omplir l'antre tenebrós inassequible a la raó.* Aquest és un altre filòsof. Cap a on hauria anat si hagués tingut més temps de vida?

BIBLIOGRAFIA

1. Klimke F., Colomer E. *Historia de la Filosofía*. Barcelona. Editorial Labor S. A. 1961.
2. Bilbeny N. *Filosofía contemporània a Catalunya*. Barcelona. Edhasa. 1985.
3. Serra Hunter J. *Pròleg a "El Mètode objectiu"*. Monog. Mèd. n° 12. 1927.
4. Turró Salvi *Ramon Turró: una introducció al seu pensament*. "Comprendre, revista catalana de filosofia"; 2002, n° 2: 205-211.
5. Turró R. *El Mètode objectiu*. Monog. Mèd. n° 12. 1927.
6. Sempere J. *Ideari de Ramon Turró*. Barcelona. Edicions 62. 1965. (S'hi transcriuen els textos més evocadors del Turró filòsof).
7. Cervera L. *Homenatge a Ramon Turró*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 1950. (Es tracta d'un recull d'estudis sobre la vida i obra de R. Turró. Hi van tocar Antoni Cardoner i Planas i Manuel Rosés Lacoigne –en dos escrits de 1936- alguns aspectes filosòfics del pensament del Dr. Turró).
8. Saiz M., Saiz D. *Revisión de la postura metodológica de Ramón Turró a propósito de su obra inédita "La psicología según Wundt"*. Revista de Historia de la Psicología; 1993, vol 14: 153-161.